Fried Ilona

Pirandellóról megkésve

VISSZHANG - L. évfolyam 36. szám, 2006. szeptember 8.

Távollétem miatt csak most tudtam elolvasni Nyerges András érdekes cikkét. (*Pirandello és a jogrendi lárma*, *ÉS*, 2006/32.). Néhány megjegyzéssel kiegészíteném.

Pirandello és a fasizmus kapcsolata, az író távirata Mussolinihez, melyben a Matteotti-gyilkosság után rokonszenvéről biztosítja, s egyben kéri felvételét a fasiszta pártba, a szakirodalomban jól ismert. Az Agrigentóban évente megrendezett nemzetközi konferenciák egyikén, 1991-ben éppen a Pirandello és a politika témájával foglalkoztunk.

Az író gesztusa nyilvánvalóan védhetetlen. A szocialista képviselő, Matteotti munkásságáról 2004-ben, halálának nyolcvanadik évfordulója alkalmából számos tanulmány jelent meg Olaszországban. A gyilkosság sok részlete azonban máig is homályban maradt, az azóta eltelt évek számos politikai gyilkosságához hasonlóan.

Viszonylag részletes összefoglaló tanulmány Pirandellóról magyarul mindössze Szabó György tollából jelent meg 1964-ben, a Nyerges András által említett Nemeskürty-cikk 1967-es. Nem sokkal korábban "fedezte fel" részben az olasz marxista irodalomkritika Pirandellót és a Magyarországon sajnos mindmáig szinte ismeretlen, kiváló írót, Italo Svevót, s mint a polgári dekadencia kiemelkedő képviselőit tárgyalta őket. Nyilvánvaló módon az akkori magyar Pirandello-kritika elsősorban az olaszra támaszkodott, s ráadásul a magyar kultúrpolitika közegében működött, amely bizonyára nem könnyítette meg a fenti politikai kérdések tisztázását.

Még Sallay Géza professzor hívta fel a figyelmem, amikor szakdolgozatomhoz, illetve Pirandellóról szóló doktori disszertációmhoz gyűjtöttem anyagot, Gianfranco Vené Pirandello fasizmushoz való viszonyáról szóló könyvére, mely 1971-ben jelent meg. Vené lényegében azt a következtetést vonja le, hogy Pirandello nem volt demokrata, ezért könnyen támogathatta a fasizmust. Azóta Vené politikai prekoncepcióját és következtetéseit többen is élesen bírálják.

Az eltelt több mint negyven évben természetesen sok új megközelítésmód látott napvilágot az író műveivel, munkásságával, politikai kötődéseivel kapcsolatban, változott az irodalomkritika szemlélet- és megközelítésmódja. Fontos dokumentumok, levelezések jelentek meg Olaszországban, melyek az író magánéletéről is sokat elárulnak, bár a család még mindig nem engedi a teljes anyag nyilvánosság elé tárását. Az említett táviratra azonban ma sincs egyértelmű magyarázat, annyival is kevésbé, mivel, ahogy Nyerges András is megjegyzi, Pirandello a későbbiekben sem vett részt aktívan a politikai életben.

A Nyerges András által idézett újságcikkek rendkívül elszomorítóak. Szomorúságunk csak növekedne, ha sok más értékes olasz értelmiségitől idéznénk hasonló megnyilvánulásokat, sőt, ha ezt a nagyon érdekes kutatást folytatnánk, akár több magyartól is idézhetnénk, akik, különösen a 30-as évek közepéig, rokonszenveztek az olasz fasizmussal, kiadványait fordították, elismeréssel recenzeálták.

Ismeretes egyébként Pirandello ellentmondásos kapcsolata a Mussolini-rendszerrel: látszólag ugyan a kurzus kegyeltje volt, akadémikus, 1925-ben alapított színháza a kor jelentős művészeti vállalkozása, azonban a kormány által ígért támogatás hiányában, illetve annak elégtelen volta miatt igen rövid idő alatt megbukott. Pirandello ezután sokat élt külföldön. Egyik darabját 1934-ben betiltották Németországban: Az elcserélt fiú meséjében a boszorkányok egy egészséges újszülöttet egy idiótára cserélnek, a nép később mégis királlyá választja a torzszülöttet.

Nemcsak Pirandello életművét, az olasz irodalom és színház, de akár film számos vonatkozását, hanem az olasz fasizmus sok kérdését is jó volna szélesebb körben megismerniük az érdeklődő magyar olvasóknak.

Fried Ilona